

ARHITECTURA CHIȘINĂULUI ÎN PERIOADA POSTSOVIETICĂ

CZU: 72(478-25)

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.22.4-67.19>Membru corespondent al AȘM **Mariana ȘLAPAC**

Laureat al Premiului AȘM „Maria Bieșu” pentru rezultatele științifice obținute în anii 2020–2021

E-mail: maslapac@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0904-1610>

Institutul Patrimoniului Cultural

Universitatea de Stat din Moldova

CHISINAU ARCHITECTURE OF THE POST-SOVIET PERIOD

Summary. The buildings constructed in Chisinau after year 1991 propose a diversified architecture. The stylistic range is quite various: neoclassicism, modernism, postmodernism, high-tech, deconstructivism, neominimalism, brutalism, etc. The influence of neoclassical architecture is felt upon the multistory building of S.A. „ASCOM Group”, and modernism is illustrated by the building of the “Kentford” Business Center, the building of the “Infotag” Information Agency, etc. Among the most illustrative examples of postmodernist architecture is the „Coliseum Palace” residential complex, the “Moldincombank” commercial bank building, Center Branch, etc. High-tech architecture is illustrated by the “SKYTOWER” International Business Center building, the “Shopping MallDova” shopping and entertainment center building, the “Chisinau Arena” multifunctional complex, etc. The buildings of the Business Center “SG Business Centru” and the International Business Center “Le Roi” belong to the architecture of deconstructivism. An architectural premise with elements of brutalism and neominimalism is the Creative Industries Center ARTCOR. The contribution of architects Gh. Telipiz, Gh. Jinkin, I. Apostolov, V. Modârcă, A. Gordeev, M. Calujac and others could be highlighted during the reference period.

Keywords: Chisinau, post-Soviet architecture, neoclassicism, modernism, postmodernism, high-tech, deconstructivism, neominimalism, brutalism.

Rezumat. Edificiile construite în Chișinău după 1991 propun o arhitectură diversificată. Gama stilistică este suficient de largă – neoclasicism, modernism, postmodernism, high-tech, deconstructivism, neominimalism, brutalism ș.a. Influența arhitecturii neoclase se resimte în imobilul multietajat al S.A. „ASCOM Group”, iar modernismul este ilustrat de imobilul Centrului de bussines „Kentford”, clădirea Agenției de Informare „Infotag” ș.a. Printre cele mai relevante exemple de arhitectură postmodernistă se numără complexul rezidențial „Coliseum Palace”, clădirea băncii comerciale „Moldincombank”, Filiala Centru ș.a. Arhitectura de înaltă tehnologie (high-tech) este ilustrată de imobilul Centrului Internațional de Business „SKYTOWER”, clădirea Centrului comercial și de divertisment „Shopping MallDova”, complexul multifuncțional „Chișinău Arena” ș.a. Arhitecturii deconstructivismului aparțin clădirile Centrului de business „SG Business Centru” și Centrului internațional de business „Le Roi”. Un obiectiv arhitectural cu elemente de brutalism și neominimalism este Centrul industriilor Creative ARTCOR. În perioada de referință s-au evidențiat arhitecții Gh. Telipiz, Gh. Jinkin, I. Apostolov, V. Modârcă, A. Gordeev, M. Calujac ș.a.

Cuvinte-cheie: Chișinău, arhitectura postsovietică, neoclasicism, modernism, postmodernism, high-tech, deconstructivism, neominimalism, brutalism.

După 1991, arhitectura Chișinăului s-a distanțat de construcția tipizată în masă caracteristică perioadei sovietice. În microraiioanele orașului au apărut noi dotări de servire socială și consum care au „restabilit” într-o măsură oarecare scara umană pierdută anterior. Cartierele-„tip” au căpătat un aspect înnoit datorită incluziunilor sub formă de volume originale și elemente de amenajare a teritoriului.

Starea de lucruri s-a ameliorat și în domeniul arhitecturii eclesiastice. Astfel, în 1995, Președintele Republicii Moldova, Mircea Snegur, a semnat Decretul „Cu privire la măsurile de urgentare a lucrărilor de resta-

urare a complexului Catedralei Nașterea Domnului” din Chișinău. Cu doi ani mai târziu a fost reconstruită Clopotnița (arhitect Gh. Bulat), demolată de autoritățile sovietice în 1963. Toate edificiile religioase, care îndeplineau anterior funcții diferite de cele de cult, au revenit în posesia Bisericii. Au fost înălțate obiective religioase noi (biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel, biserica Învierii Domnului, biserica Sf. Ioan Botezătorul ș.a.).

Însă nu toate construcțiile noi s-au dovedit a fi de calitate. La Chișinău au apărut accente verticale bizare ce nu au ținut cont de logica urbanistică istorică și de

Figura 1. Clădirea S.A. „ASCOM Group” (neoclasicism).

regimul de înălțime existent. Unele edificii, construite în grabă, nu s-au integrat în ambianța urbană, alcătuind un contrast strident cu clădirile din jur. Un șir de anexe, mansarde sau „excreșcențe” noi, realizate într-o manieră simplistă, cu imitația superficială a originalului, compromis monumentele vechi. În unele cazuri a fost afectat fondul de locuit istoric (prin demolări nesanctionate, reconstrucții neprofesionale, așa-numitele „restaurări” cu utilizarea unor tehnici învechite și a materialelor de construcție incompatibile cu clădirile de valoare ș.a.).

Astfel, imobilul „Crown Plaza Park Residence” cu apartamente de lux de pe str. Columna, nr. 102 (arhitect Gh. Telipiz) a distrus axa urbanistică a centrului orășenesc din secolul al XIX-lea, știrbind și imaginea Catedralei Nașterii Domnului. Un edificiu „mastodont” multietajat de pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 115 (arhitect M. Eremciuc) a eclipsat vizual un monument important din centrul capitalei Republicii Moldova – casa lui V. Herța (astăzi Muzeul Național de Arte a Moldovei). Fostului conac Râșcanu-Derojin-schi de pe str. București, nr. 62, mutilat prin așa-numita „restaurare”, i s-a alăturat un bloc neaspectuos cu 18 niveluri (arhitect V. Grozavu), care a destabilizat ambianța urbană, constituită în timp, a unui cartier istoric. În centrul orașului s-au multiplicat clădiri înalte, în special locuințe și hoteluri, străine ambianței arhitecturale existente. În unele cazuri s-a recurs la demolări nejustificate ale unor edificii de valoare (conacul urban al familiei Teodosiu, vila familiei Tumarkin ș.a.).

Dar în perioada vizată se construiau și obiective de calitate care demonstrau ascensiunea gândirii arhitecturale: clădiri ale băncilor noi („Moldincombank” ș.a.) sau reconstruite („Victoriabank”, „Eurocreditbank”, „Agroindbank”, „Banca Turco-Română” ș.a.), clădiri ale unor companii mari („ASITO”, „Union Fenosa” ș.a.), centre de agrement („Lukoil”, „Soho”, „Niagara” ș.a.),

centre comerciale („Sun City”, „Jumbo”, „Metro”, „Plaza” ș.a.), hoteluri („Courtyard by Marriott”, „Manhattan”, „Jumbo”, „Villa Rossa” ș.a.), instituții de învățământ (ULIM, Institutul Național de Educație Fizică și Sport ș.a.), restaurante, cafenele (rețeaua McDonald’s ș.a.), piețe comerciale acoperite („Uno” ș.a.), stadioane (stadiionul „Zimbru” ș.a.), ansambluri rezidențiale, biblioteci ș.a. [1]. Edificiile noi construite propuneau o arhitectură diversificată. Gama stilistică era suficient de largă – neoclasicism, modernism, postmodernism, high-tech, deconstructivism, neominimalism, brutalism, eclectică ș.a. [2].

Influența **arhitecturii neoclase** se resimte în imobilul multietajat al S.A. „ASCOM Group” (Centrul American de Resurse, sediul OSCE ș.a.) de pe str. A. Mateevici, nr. 75 (figura 1) [3]. Edificiul a fost dat în exploatare în 2013, autorul proiectului fiind S. Garconiță. Imobilul placat cu piatră albă de calcar se caracterizează prin monumentalitate. Sunt prezente elemente ale ordinilor: capitelluri doric, coloane cu caneluri, antablamente, frontoane ș.a. Zidăria parterului este rustuită din exterior. Totuși, în unele locuri sunt comise abateri nejustificate de la proporțiile arhitecturii clasice, verificate de-a lungul timpului. Astfel, în două colțuri rotunjite ale clădirii înălțimea coloanelor este exagerată și neargumentată vizual, fiind egală cu înălțimea a tocmai patru niveluri. În unele locuri se face abuz de elemente decorative, împrumutate din arhitectura de esență clasicistă a zonei istorice.

Modernismul este ilustrat de imobilul Centrului de bussines „Kentford”, amplasat pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 202 (fosta clădire a Institutului de Proiectare Specializat de Stat din Chișinău, 1978). În anii 2000 edificiul a fost supus reconstrucției (arhitectul A. Șcarupa) (figura 2) [4]. În plan se evidențiază trei blocuri dispuse în unghi obtuz unul față de altul, întreaga clădire fiind simetrică față de axa principală. Blocul central găzduiește holurile, scările și ascensoarele, iar

Figura 2. Clădirea Centrului de bussines „Kentford” (modernism).

fașada dinspre artera de transport include o suprafață impunătoare de sticlă. Blocurile laterale sunt destinate oficiilor, iar fașadele lor sunt determinate de elementele verticale de culoare albastră și orizontale de culoare gri ce delimitează fâșiile de sticlă ale ferestrelor. Cele trei accese de paradă sunt individualizate prin copertine transparente în formă de bolți semicilindrice.

Alte construcții realizate în spiritul modernismului sunt clădirea Agenției de Informare „Infotag” de pe str. M. Kogălniceanu, nr. 76 (arhitect G. Jinkin) și clădirea Judecătoriei sectorului Ciocana de pe str. M. Sadoveanu, nr. 24/1.

Din perioada precedentă continuă căutările în domeniul **arhitecturii postmoderniste**. Printre cele mai ilustrative exemple se numără băncile comerciale („Moldincombank”, Filiala Centru de pe str. Armească, nr. 38, 1995, arhitect V. Modârcă; „Energbank” de pe str. Tighina 23/3, 2012, arhitect S. Borozan; „BCR Chișinău” de pe str. Sfatul Țării 15/1, 2012, arhitect Iu. Povar), centrele de business și afaceri (Centrul de afaceri al companiei „Euro Bilanț” SRL de pe str. Bulgară 31/a, 2001-2002, arhitect S. Cojocar; Centrul de business „Global Business Center - GBC” de pe bd.

D. Cantemir, nr. 1/1, 2010; Centrul de afaceri „Agro Management Grup”; Direcția generală stare civilă de pe str. M. Viteazul, nr. 11, 2012, arhitect T. Boxan), edificiile administrative (clădirea Î.S. „CRIS Registru” de pe str. Alexandru cel Bun, nr. 56, 2000, arhitect A. Zolotuhin; clădirea companiei „Lukoil” de pe str. Columna, nr. 94, arhitect Gh. Telipiz, clădirea Asociației Internaționale a Transportatorilor Auto din Moldova „AITA” de pe bd. D. Cantemir, nr. 1/1), centrele comerciale (Centrul de comerț „Horus” de pe str. Sadoveanu, nr. 4/10, 2000, arhitect Gh. Telipiz), centrele de agrement (centrul de agrement „Patria-LUKOIL” de pe str. Studenților, nr. 7/5, arhitect T. Zaicenco) ș a.

Trăsături ale postmodernismului pot fi observate în clădirile noi ale unor ambasade. Clădirea Ambasadei Federației Ruse în Republica Moldova de pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 153 (1996-1998, arhitect Gh. Jinkin) are un amplasament unghiular la intersecția bulevardului Ștefan cel Mare și Sfânt și a străzii Toma Ciorba. Axa de simetrie a edificiului trece printr-un rezalit ce depășește în înălțime aripile laterale. Șase piloane susțin un antablament stilizat care sprijină un fronton. Aici rolul triglifelor îl joacă opt ferestre în-

Figura 3. Complexul rezidențial „Coliseum Palace” (postmodernism).

guste. Accesul principal, situat axial, este individualizat printr-o rotondă cu mai multe coloane fără capiteliuri. Axa de simetrie este susținută de amplasarea pară a arcelor stilizate, de ferestrele ce joacă rolul triglifelor și de stema reliefată a Federației Ruse. Pereții albi sunt înviorați cu ajutorul ferestrelor încadrate în marmură neagră. Edificiul se caracterizează printr-o arhitectură monumentală, expresivă, determinată de reinterpretarea într-o cheie modernă a formelor clasice.

Clădirea Ambasadei Republicii Belarus în Republica Moldova de pe str. A. Mateevici, nr. 83/1 (2010, arhitect I. Apostolov), de plan rectangular, cu o latură bombată, propune un aspect mai modest decât obiectivul precedent. Pe fațada principală, cea mai reprezentativă, se pot vedea piloane înalte care ajung până la nivelul trei cu ferestre arcuite, o suprafață cilindrică de sticlă la etaj și frontonul rotunjit ca element de încununare a întregului edificiu. Autorul utilizează câteva planuri în retragere, cel mai apropiat spre privitor fiind peretele ultimului nivel, iar cel mai îndepărtat – suprafața de sticlă de pe lângă accesul principal.

În spirit postmodernist este realizat și complexul rezidențial „Coliseum Palace” de pe str. N. Dîmo, nr. 21 (2010, arhitect Gh. Telipiz), situat în prelungirea Parcului Afgan (figura 3) [5]. În plan, complexul prezintă două „scoabe” care delimitează o curte interioară. Sunt două blocuri cu 6-14 niveluri fiecare, ce au denumiri simbolice: Imperium și Republicum. Complexul propune o arhitectură expresivă unde coexistă elemente geometrice și neliniare, unghiuri non-ortogonale și suprafețe variate. Aici pot fi văzute detalii din vocabularul arhitecturii clasice, dar și cele contemporane. Fațadele sunt tratate în mod original grație fâșiilor de sticlă de diferite lungimi și pereților transversali portanți ieșiți în exterior. La întregirea imaginii arhitecturale a complexului locativ contribuie gama de culori utilizate – alb, albastru și albastru deschis.

Arhitectura de înaltă tehnologie, cunoscută și sub numele de **high-tech** sau **expresionism structural**, s-a dezvoltat din stilul modernist, cu utilizarea noilor tehnologii în proiectare, construcție și rețele ingineresti. Se caracterizează prin evitarea legăturilor cu stilurile istorice și folosirea pe scară largă a structurilor metalice tubulare, oțelului, aluminiului, cromului, sticlei, materialelor plastice și într-o măsură mai mică a betonului. O serie de elemente funcționale (scări, ascensoare, sisteme de ventilare ș. a.) pot fi ieșite în exteriorul clădirilor. Se recurge la înlăturarea pereților portanți interiori și la spații reconfigurabile – arhitectura de înaltă tehnologie evocă un sentiment de deschidere și transparentă. Domină formele și suprafețele rectilinii. În planificarea spațiilor se manifestă un pragmatism înalt. Se constată împrumuturi din constructivism și cubism, dar se pune accent pe stilul industrial. Iluminarea este descentralizată, dar spațiul central deservit de mai multe zone de întreținere mai mici este întotdeauna bine iluminat. Culorile fațadelor sunt proeminente, strălucitoare, predominând adesea nuanțele albe, negre și argintii.

La Chișinău stilul high-tech este ilustrat de clădirea sediului central al băncii „EXIMBANK” de pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 171/1 (2007, arhitect Gh. Telipiz); clădirea administrativă a companiei „Union Fenosa”, astăzi clădirea administrativă a companiei „Premier Energy” de pe str. A. Doga, nr. 4 (modernizată, arhitect I. Carpov); Centrul comercial/Centrul de business „Sun City” de pe str. A. Pușkin, nr. 32 (reconstruit în 2013, arhitect V. Studzinski); Centrul de business „Panorama” de pe str. Ismail, nr. 81/1 (2015, arhitect V. Galcinski); Centrul de business „Forum” de pe str. Mitropolit Varlaam, nr. 63/23 (2004, arhitect V. Stratu); Banca comercială „Victoriabank” de pe bd. Mircea cel Bătrân, nr. 17/3 (2015, arhitect V. Stratu); Centrul de afaceri: BC „Energbank”, „ST Mold”, „Smart Data Solutions”

Figura 4. Clădirea Centrului Internațional de Business „SKYTOWER” (high-tech).

Figura 5. Complexul Centru comercial și de divertisment „Shopping MallDova” (high-tech).

de pe str. S. Lazo, nr. 49 (2016, arhitect A. Gordeev); Centrul de afaceri „National Business Center – NBC” de pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 73/1 (2016, arhitect I. Apostolov) ș.a.

La Chișinău, una dintre cele mai cunoscute creații în stilul high-tech este Centrul Internațional de Business „SKYTOWER” de pe str. Vlaicu Pârcălab, nr. 63 (2007, arhitect Gh. Telipiz) (figura 4) [6]. Imobilul plurietaajat situat în imediata vecinătate a Poștei Centrale, înscris într-un pătrat cu latura de 36 m, constituie dominantă verticală a întregului cartier. În cazul de față un volum în formă de sfert de cilindru este intersectat pe toată înălțimea sa de o prismă dreptunghiulară. La parter sunt amplasate spații cu funcții diferite (comerciale, reprezentative ș.a.) și un restaurant cu terasă. Încăperile de la nivelurile 2-11 sunt destinate pentru birouri și pot fi atât divizate, cât și *open space*. Sala de conferințe pentru 80 de persoane ocupă ultimul etaj, iar spațiul subteran este rezervat parcarilor. Planurile nivelurilor sunt lipsite de regularitate. Pe fațade, strălucirea rece a sticlei tonate se combină armonios cu culoarea verde-albastră a materialelor plastice și culoarea gri a copertinei de la intrare, precum și a unor elemente decorative.

Un alt obiectiv din Chișinău, realizat în stilul high-tech, este Centrul comercial și de divertisment „Shopping MallDova” de pe str. Arborilor, nr. 21 (2008, arhitect Gh. Telipiz) (figura 5) [7]. Dinspre stradă, imobilul cu patru niveluri se aseamănă cu o corabie enormă. În interior se află un spațiu deschis de plan elipsoidal cu extremitățile longitudinale retezate, în care lumina pătrunde printr-un plafon de sticlă. În jurul acestuia se grupează diverse spații cu funcție comercială, de agrement și de servire. O serie de lifturi și scări, rulante și obișnuite, asigură legătura pe verticală. În componența Centrului comercial și de agrement intră o parcare subterană. Expresivitatea fațadelor este determinată de contrastul între placajul roșu al pereților și suprafețele străvezii de sticlă.

Figura 6. Complexul multifuncțional „Chișinău Arena” (high-tech).

Un exemplu din domeniul arhitecturii de înaltă tehnologie prezintă complexul multifuncțional „Chișinău Arena” (arhitecți Gh. Telipiz, K. Yazgan) (figura 6) [8]. Centrului sportiv și de divertisment i se integrează Centrul Plaza, amfiteatrul, arena polivalentă pentru 5 000 de spectatori, Aqua Centrul cu o piscină cu zece piste și tribune pentru 500 de spectatori, Clubul de tenis, zona recreațională, piscina decorativă cu posibilitate de a fi transformată în patinoar ș. a. Din exterior, arena polivalentă are un înveliș original – o structură metalică cu suprafețe înclinate, constituită dintr-o rețea de module prefabricate în formă de triunghiuri. Toate obiectivele complexului se remarcă printr-o arhitectură originală, rezultat al căutărilor în domeniile ingineriei, construcției și noilor tehnologii.

O direcție de dezvoltare a arhitecturii postmoderne o constituie **deconstructivismul**. Se caracterizează prin non-linearitate, fragmentare, complexitate vizuală și forme accentuat frânte. Deconstructivismul nu respectă geometria euclidiană, recurgând la „distorsionarea” și „dezechilibrarea” elementelor arhitecturale. Manipulează cu suprafețe și volume, creând impresia de impredictibilitate și haos controlat. Ignoră regulile constructive anterioare și se îndreaptă spre un traseu, încă neexplorat. În acest tip de arhitectură ordinea și dezordinea coexistă.

La Chișinău, arhitectura deconstructivismului este ilustrată de Centrul de business „SG Business Centru” de pe str. Tighina, nr. 49/3 (2007, arhitect Gh. Telipiz); Centrul internațional de business „Le Roi”/ Centrul cu birouri și parcare al firmei „Jolly-Alon” de pe str. Sfatul Țării, nr. 29 (2008, arhitect Gh. Telipiz); complexul locativ cu birouri „Bella Vita Residences” de pe str. L. Tolstoi, nr. 27 (2011, arhitect V. Prodan) ș.a. Anumite elemente din repertoriul arhitecturii deconstructivismului propune clădirea băncii comerciale „Moldova-Agroindbank” de pe str. Tighina, nr. 49/4 (2006, arhitect I. Carpov).

Figura 7. Clădirea Centrului de business „SG Business Centru” (deconstructivism).

Centrul de business „SG Business Centru” (figura 7) [9] se află în clădirea reconstruită a Fabricii „Steaua”, situată în interiorul cartierului. Edificiul de plan dreptunghiular alungit, cu cinci niveluri, dispune din partea fațadei principale de o suprafață înclinată din sticlă tonată neagră cu efect de oglindă. Acestei suprafețe i se racordează două piloane de culoare albă, având la bază forme triunghiulare. Parterul placat cu dale de piatră albă contrastează cu celelalte părți ale construcției. Arhitectura Centrului de business încalcă orice închipuire despre „forma curată” și transmite un mesaj vizual emoționant.

Centrul internațional de business „Le Roi”/Centrul cu birouri și parcuri al firmei „Jolly-Alon” reprezintă un imobil cu nouă niveluri supraterane și două subterane. Planul acestuia se înscrie într-un dreptunghi. Originalitatea compoziției spațiale se datorează unui volum paralelipipedic, cu rol de accent vertical al cartierului. Fațadele sunt asimetrice, cu geometrie instabilă – aici o parte a suprafețelor de sticlă este acoperită cu elemente plane de contur triunghiular sau dreptunghiular perforate de golurile ferestrelor de diferite

forme și mărimi. Contrastul între oglinda de sticlă străvezie și elementele plane de culoare oranj contribuie la reliefarea dinamismului imaginii arhitecturale. Soclul masiv, placat cu dale șlefuite, conferă stabilitate vizuală întregului edificiu.

Complexul locativ cu birouri „Bella Vita Residence” demonstrează o rupere evidentă de la formele rectilinii. Arhitectul operează cu o prismă masivă, disecată în mai multe locuri cu planuri înclinate. Blocului locativ i se atașează dinspre stradă un volum în două niveluri cu o compoziție aparent dezordonată, rezultată din intersecția mai multor suprafețe înclinate. Clădirea se caracterizează prin forme brutale, unghiuri ieșite, suprafețe mari de sticlă și antagonism de culori. Complexul locativ, realizat în stilistica deconstructivismului, dă un puternic impuls dinamic ambianței arhitecturale înconjurătoare.

Următorul tip de arhitectură contemporană prezentă în orașul Chișinău este **arhitectura neomini-malistă**. Minimalismul sau arhitectura minimalistă operează cu elemente simple, fără ornamente și decor, recurgând doar la elemente necesare care constituie

Figura 8. Hotelul „Jumbo” (neomimalism).

Figura 9. Clădirea Centrului industriilor Creative ARTCOR (brutalism).

„esența arhitecturii” (lumina, forma, detaliile materialului, spațiul, locul și starea sufletească a omului). S-a dezvoltat din mișcările de orientare cubistă încă în anii 1920, fiind o reacție la urbanizare, industrializare și haosul mediului urban. Minimalismul se caracterizează prin spații deschise, forme geometrice pure, suprafețe dure, linii clare, culori neutre și materiale de construcție simple. Pentru a conferi senzația de ordonare și unificare se utilizează repetarea. Se pune accent pe structura internă a construcției. Important este dialogul dintre obiectivele construite și mediul înconjurător. Motto-urile acestui tip de arhitectură sunt: „Mai puțin înseamnă mai mult” (Mies van der Rohe), „Făcând mai mult cu mai puțin” (Buckminster Fuller) și „Nimic în plus”.

Un exemplu de arhitectură neominimalistă la Chișinău este clădirea Centrului de business AO „IPTEH”, fosta clădire a Institutului unional de proiectare tehnologică a mașinilor și aparatelor electrice de uz casnic (VPTI) de pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 65. Inițial, arhitectura edificiului era soluționată în stilistica modernismului (1974). Însă după reconstrucția din 2010 imobilul a căpătat un înveliș din sticlă translucidă, astfel fațadele devenind mult mai estetice și mai elegante. Aici un paralelipiped practic transparent este așezat pe un parter ieșit în exterior, care găzduiește spații comerciale și o bancă. Un accent major este accesul principal plasat dezaxat – o construcție-cadru de formă prismatică, rotită cu 45° față de linia fațadei, având o mică copertină și un glob. Arhitectură neominimalistă a Centrului de business AO „IPTEH” se integrează armonios în ambianța urbană înconjurătoare.

La arhitectura neominimalistă cu elemente de deconstructivism se referă hotelul „Jumbo” de pe str. Decebal, nr. 23/3 (2012) (figura 8) [10]. Fațada principală a edificiului este îmbrăcată, în mare parte, în sticlă, iar cea laterală prezintă o suprafață de beton de culoare

deschisă perforată de golurile ferestrelor de diferite forme și dimensiuni, având ca accente coloristice suprafețe cafenii la primele trei niveluri. Accesul principal dispune de o scară și o copertină metalică ieșită mult în exterior.

Un alt stil arhitectural prezent în arhitectura Chișinăului este **brutalismul**. Termenul „brutalism” provine din sintagma franceză „béton brut” (beton nefinisat). Construcțiile brutaliste îmbracă forme geometrice dure, șocante, repetitive, regulate. Stilul brutalist, derivat din modernismul european, devine o adevărată „sărbătoare” a betonului armat. Manifestă interes față de forme și facturi expresive, utilizând culori naturale locale. Demonstrează materiale de construcție și părți componente ale clădirilor care de obicei sunt ascunse în interior. Brutalismul se caracterizează prin masivitatea volumelor și soluții compoziționale la scară mare.

Un obiectiv arhitectural cu elemente de brutalism și neominimalism este Centrul industriilor Creative ARTCOR situat în campusul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice de pe str. A. Mateevici, nr. 87 (2019, arhitect M. Calujac) [11] (figura 9). Clădirea asimetrică din beton armat și oțel CorTen se învecinează cu blocul existent de studii – monument de arhitectură. O scară exterioră largă duce spre acoperișul cu zonă verde menit să găzduiască expoziții de sculptură și pictură, instalații ș.a. Scara exterioră poate fi folosită ca amfiteatru în scopuri expoziționale sau teatrale. Pe perețele alăturat sunt plasate compoziții sculpturale reprezentând ochi, urechi, buze și nasuri. La dispoziția oamenilor de arte se află ateliere, săli de expoziție, bibliotecă, studioul audio ș.a. În interior găsim elemente în stil brutalist și cel minimalist, accentul major fiind un plafon original cu chesoane. Ambalajul din bucăți de CorTen, perforat în unele locuri de mici orificii sau suprafețe de sticlă translucidă, îmbracă întreaga construcție din beton. În exterior, domină culoarea gri

Figura 10. Blocurile de studii ale Liceului de Creativitate și Inventică „Prometeu-Prim” (eclectism).

deschisă a betonului nefinisat și cea cafenie catifelată a CorTenului. Clădirea Centrul industriilor Creative ARTCOR se încadrează armonios în contextul arhitectural urban, completând spațiul înconjurător într-o manieră neinvazivă.

Edificii noi de **inspirație eclectică** au fost zidite atât în centrul Chișinăului, cât și în unele zone cu construcția particulară de tip „cottage”. Uneori se întâlnesc elemente împrumutate din arhitectură tradițională („foișoare”, galerii cu coloane, acoperișuri în pante ș.a.), arhitectura mănăstirilor, bisericilor și cetăților medievale (turnuri, cornișe în formă de mașiculi, ferestre-ambrazuri ș.a.). În ceea ce privește trăsăturile naționale, acestea se manifestă în forme retrospective în arhitectura unor locuințe. Specificul național este păstrat, în special, în casele monoetajate și edificiile religioase noi, care imită vestitele biserici moldovenești din epoca lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș (biserica Sf. Apostoli Petru și Pavel de pe str. Ion Pelivan, nr. 15, 1994, arhitect M. Rusu). La noile obiective de cult se mai dă preferință arhitecturii eclectică sau neoruse (biserica Învierii Domnului, biserica Chipul Domnului Nefăcut de Mână, biserica Nașterea Sf. Ioan Botezătorul, biserica Sf. Mucenic Valeriu, biserica Sf. Apostol și Evanghelist Luca, biserica Sf. Apostol Andrei ș.a.). La arhitectura de factură eclectică se realizează unele blocuri noi ale Liceului de Creativitate și Inventică „Prometeu-Prim” de pe str. Nicolae Iorga, nr. 2 (figura 10) [12], ale Liceului de Creativitate și Inventică „Prometeu-Protalent” de pe str. Șciusev, nr. 117 ș.a.

Căutările pentru un nou vocabular arhitectural al Chișinăului continuă.

BIBLIOGRAFIE

1. Șlapac Mariana. Arta urbanismului din Republica Moldova. Privire de ansamblu, Chișinău, 2008, pp. 198-208.
2. Oleynik Svetlana. Kompozitsionno-khudozhestvennye priemy v arkhitekture sovremennykh administrativnykh zdaniy goroda Kishineva. Dissertatsiya na soiskanie uchenoy stepeni doktora arkhitektury, Kishinev, 2021, pp. 167-169; 175-176.
3. [online] <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8f/Moldova-chisineu-OSCE-Mission-to-Moldova.jpg> (consultat: 15.05.2022).
4. [online] <https://999.md/ro/80380207#gallery-1> (consultat: 15.05.2022).
5. [online] <https://www.archilovers.com/projects/157464/residential-complex-coliseum-palace-gallery?1328731> (consultat: 15.05.2022).
6. [online] <https://www.moldova-independenta.md/arhitectura> (consultat: 15.05.2022).
7. [online] <https://www.moldova-independenta.md/arhitectura> (consultat: 15.05.2022).
8. [online] <https://unica.md/monden/> (consultat: 15.05.2022).
9. [online] <https://www.eurolife.md/md/en/services/contact.php> (consultat: 15.05.2022).
10. [online] <https://www.ro.kayak.com/Hoteluri-in-Chisinau-Jumbo-Hotel.331989.ksp> (consultat: 15.05.2022).
11. [online] <https://www.archdaily.com/921208/artcor-creative-center-maxim-calujac> (consultat: 15.05.2022).
12. [online] <https://noi.md/md/societate/liceul-prometeu-prim-si-a-reluat-activitatea-in-regim-normal> (consultat: 15.05.2022).

NOTĂ. Studiu realizat în cadrul Programului de Stat *Cultura promovării imaginii orașelor din Republica Moldova prin intermediul artei și mitopoeticii.*